

ALEKSANDER BURSCHÉ, JOHN HINES AND ANNA ZAPOLSKA (EDS), *The Migration Period between the Oder and the Vistula*, BRILL: Leiden/Boston, 2020, 1052 pages, ISBN 978-90-04-42272-8 (volume 1), ISBN 978-90-04-42273-5 (volume 2)

Volumul cu numărul 59/1 și 59/2 *The Migration Period between the Oder and the Vistula*, coordonat de către Aleksander Bursche, John Hines și Anna Zapolska apare la Editura BRILL, în seria „East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450-1450”, coordonată de Florin Curta și Dušan Zupka.

Lucrarea cuprinde 26 de articole, distribuite în patru capitole, câte două capitole în fiecare volum. Astfel, volumul 1 include 12 articole și volumul 2 – celalte 14 articole. Studiile au fost realizate de cunoscuți specialiști în domeniile arheologiei, istoriei, numismaticii și paleobotanicii, care, în mare parte, au participat timp de șase ani la proiectul pluridisciplinar *Maestro* (2012-2018), coordonat de prof. Alexander Bursche de la Universitatea din Varșovia, Polonia. Culegerea de studii este însoțită de instrumentele bibliografice necesare, care facilitează accesul la informațiile din conținutul articolelor: listele figurilor, diagramelor, tabelor, abrevierilor, bibliografia comună și indicele geografic. Bineînțeles că ar fi fost bine venit și un indice de nume, dar probabil că acest lucru a fost dificil de realizat.

În *Introducerea* (p. 1-12) semnată de prof. Alexander Bursche sunt prezentate câteva aspecte privind proiectul *Maestro*, implementat de o echipă de cercetători polonezi coordonată de experți din diferite state europene. Proiectul a avut drept scop cercetarea pluridisciplinară a așezărilor populațiilor migratoare dintre râurile Oder și Vistula din sec. IV-VI, care au fost insuficient analizate și prezentate în trecut. Pe parcursul implementării proiectului, membrii echipei au prezentat peste 60 de comunicări la diverse conferințe internaționale, au dezvoltat o pagină web dedicată proiectului – www.mpov.uw.edu.pl, au realizat două expoziții susținute de cataloage în poloneză și engleză, au publicat peste 30 de articole în diverse reviste și culegeri de studii și au desfășurat o conferință internațională.

Autorii proiectului au stabilit din start o serie de întrebări generale, care au facilitat cercetarea lor, precum *Care au fost cauzele schimbării locului așezărilor în perioada migrațiilor și care a fost caracterul lor? Care au fost cauzele depopulării rapide a regiunii? A fost această depopulare cauzată de factori politici externi (invazia hunilor, migrația slavilor) care ulterior au provocat schimbări demografice majore? Sau un rol mai important l-au jucat schimbările climatice, epuizarea fertilității solului ce a provocat o criză economică și în consecință depopularea parțială? Cum a evoluat acest fenomen de-a lungul spațiului și al timpului?* etc. Fiecare contribuție răspunde la una sau mai multe întrebări, care sunt rezumate la finalul volumului 2 de către A. Bursche și M. Maćzynska (p. 877-879).

Partea 1. *History, Theory and Environment* (Istorie, teorie și mediu) cuprinde 4 studii, dintre care două în domeniul istoriei, unul teoretic și altul în domeniul științelor naturii. Marzena J. Przybyła analizează problema migrației în arheologie acordând o atenție specială conceptelor teoretice privind mecanismele și factorii migrației. Autoarea concluzionează că, migrația este un fenomen extrem de complex care are efecte de lungă durată din punct de vedere demografic, social, politic și economic. De aceea, ținând cont de specificul datelor arheologice, acestea trebuie coroborate cu metodele de analiză teoretică. Deoarece cadrul teoretic ne permite să înțelegem mai bine datele arheologice în contextul fenomenelor migrației. P. Heather discută, în continuare, despre migrație și identitate în perioada antică târzie, concepte care, deși sunt discutate și analizate în literatura de specialitate de mai multe decenii, rămân a fi actuale până astăzi. Marcin Wołoszyn face o analiză critică a izvoarelor scrise privind perioada migrației în Polonia, care se înscrie perfect în conceptul volumului și care facilitează analiza proceselor migraționiste pe baza datelor autorilor antici de la finele sec. IV până la sfârșitul sec. VI. Cel de-al patrulea articol este total deosebit de primele trei, deoarece o echipă de paleobotaniști discută pe baza analizelor de polen din 52 de situri din nordul Poloniei despre schimbările de mediu în mileniul I. Pe baza acestor date, autorii încearcă să reconstituie dinamica așezărilor, folosirea vegetației și soluțiilor de către comunitățile care au locuit siturile studiate în perioadele romană (200-400), a migrației (400-600) și în Evul Mediu timpuriu (600-800, 800-1000 și 1000-1200). Autorii arag atenția asupra mai multor contradicții între datele arheologice și cele de polen, semnalând faptul că e nevoie de o aprofundare a studiilor în acest domeniu și coroborarea acestora cu descoperirile arheologice pe areale extinse. Totodată, rezultatele analizelor arată că în perioada migrației s-au produs defrișări masive în zonele studiate, iar cea mai mare creștere a fenomenului depopulării în regiunile cercetate se atribuie sec. V-VI.

Partea 2. *Between the Oder and the Vistula* (Între Oder și Vistula) cuprinde 8 studii dedicate în totalitate aspectelor arheologice. M. Maćzyńska abordează

aspecte ale cronologiei descoperirilor, evidențiind principalele repere arheologice care disting trecerea de la perioada antică târzie la perioada migrațiilor pe teritoriul Poloniei. A. Bitner-Wróblewska, M. Przybyła și A. Pesh tratează despre modificările stilistice din cultura populațiilor Europei centrale și de nord în perioada migrațiilor. Ambele articole sunt extrem de importante în determinarea particularităților culturale și cronologice ale populațiilor care au locuit regiunile Poloniei. Următoarele două studii sunt dedicate arheologiei așezărilor, cimitirelor și mormintelor din epoca migrației. Astfel, pe baza descoperirile arheologice, H. Machajewski și J. Schuster definesc trăsăturile caracteristice așezărilor și cimitirelor și modificările structurale provocate de procesele migraționiste de pe teritoriul Poloniei, uneori comparându-le cu alte regiuni ale Europei centrale. J. Rodzińska-Nowak analizează în studiul său descoperirile de factură nomadă din perioada migrației timpurii, reușind astfel să sistematizeze descoperirile de acest gen și să evidențieze apariția populațiilor nomade pe teritoriul Poloniei. A. Pesch analizează 15 pandantive circulare decorate cu motive zoomorfe stilizate, o categorie specială de piese de aur din sec. V-VI atestate pe teritoriul Poloniei și care au o legătură directă cu descoperirile similare din sudul Scandinaviei. Partea a doua se încheie cu două studii semnate de M. Mączyńska, care discută, pe baza unor categorii de piese arheologice, despre schimbările produse în regiunile balactice de sud, sudul și centrul Poloniei în contextul trecerii de la perioada Antică târzie la Evul Mediu timpuriu.

Partea 3. Case Studies (Studii de caz) cuprinde 6 studii care analizează un șir de descoperiri arheologice din sec. V-VII din siturile del a Kujawy, Łubiana, Karsibór și Suchań. Marcin Rudnicki și Mirosław Rudnicki analizează descoperirile de la Kujawy din regiunea centrală a Poloniei, reperate în sec. V-VII. B. Kontny și Marcin Rudnicki analizează piesele din aceeași așezare, dar care au o legătură cu echipamentul militar – armament, fittinguri pentru centuri militare, echipamente ecvestre etc. și care explică relațiile acestei comunități cu populațiile din jur și trăsăturile echipamentelor militare de la finele antichității și începutul Evului Mediu timpuriu. M. Mączyńska vine cu încă o contribuție, de această cu o scurtă descriere a tezaurului de la Łubiana din Pomerania, compus din cca. 2000 de piese de bornz și fier, caracteristice unei perioade destul de largi, între finele sec. I și începutul sec. V. Consider că, odată ce s-a hotărât introducerea datelor despre acest tezaur, ar fi fost necesară o analiză mult mai dezvoltată și contextualizată istoric, așa cum au făcut A. Zapolska în studiile ce urmează privind tezaurul de *solidi* de la Karsibór din Pomerania de vest sau A. Bursche și B. Rogalski despre tezaurul de aur de la Suchań. S. Miłek abordează în studiul său perioada migrației în valea mijlocie a râului Prosna unde s-au descoperit tezaurul de monede și bijuterii la Wtórek și depozitele de la Kalisz.

Partea 4. *Beyond the Oder and the Vistula* (Dincolo de Oder și Vistula) cuprinde alte 8 studii care analizează situația așezărilor din perioada migrației din regiunile imediat apropiate de interfluviul Oder și Vistula. A. Rau face o sinteză privind sudul Scandinaviei în perioada migrației, evidențiind câteva aspecte caracteristice: așezări, cimitire și tezaure, transport și comunicare, război și arme, meșteșuguri și artă, Scandinavia și continentul. B. Kontny tratează, pe baza descoperirilor arheologice, despre interculturalizarea de la finele sec. V dintre germanici și baltici, iar A. Bitner-Wróblewska analizează, în alt studiu, particularitățile grupului Olsztyn, vecini ai populațiilor baltice. M. Lubichev și K. Myzgin analizează schimbările culturale din perioada migrației în regiunile Europei de Est, pornind de la particularitățile purtătorilor Culturii Sânta de Mureș – Černjachov și până la cele mai reprezentative descoperiri din sec. V-VI, un loc aparte fiind acordat descoperirilor monetare romane. Z. Rácz scoate în evidență, pe baza datelor arheologice din regiunile Dunării de mijloc, trăsăturile comunităților gepide și ostrogotice. J. Schuster și M. Schmauder fac o sinteză a istoriei regiunilor cuprinse între râurile Rin, Dunăre și Oder în sec. V-VII. M. Kazanski analizează descoperirile est germanice și alano-sarmatice din perioada migrației timpurii în regiunile de vest ale Imperiului Roman. Partea a patra se încheie cu studiul semnat de A. Bursche, M. Latałowa și M. Maćzyńska care, de fapt, sumarizează problemele discutate în această lucrare, evidențiind particularitățile regiunilor dintre Oder și Vistula în perioada migrației. Pe lângă multitudinea de constatări și concluzii, autorii atrag atenția și asupra faptului că cercetările recente indică asupra exagerării anterioare a poziției cronologice timpurii a așezărilor slavilor din Polonia. Ceea ce înseamnă că astfel de proiecte sunt extrem de necesare, iar cercetările pluridisciplinare trebuie în continuare dezvoltate și încurajate abordările comparative, atât la nivel micro, cât și macroregional.

În final, recomand aceste volume tuturor celor interesați de arheologia și istoria perioadei migrației în Europa și a tranziției de la antichitatea târzie la Evul Mediu timpuriu. Lucrarea este valoroasă atât prin actualitatea, noutatea și originalitatea fiecărui studiu în parte, cât și prin exemplul de finalitate a unui proiect de amploare realizat de colegii polonezi.

Sergiu MUSTEAȚĂ